

Павле ГАЗИВОДА

ЕДУКАТИВНА ФУНКЦИЈА МЕДИЈА

УВОД

Педагошка функција масовних комуникација је незаобилазна. Генијална открића доносе скоковите промјене и изазове.

Друга половина XV вијека, тачније 1452. година значи велику прекретницу. Манускрипт, као средство комуникативне праксе, доступно привилегованим појединцима, бива потистнут. Гутенбергов изум – Гутенбергова галаксија штампарске пресе, отвара нову еру комуникације. Промјена на наизглед само технолошком нивоу, имаће дубоке импликације на природу комуникативне праксе. Ствара се медијум *Масовне комуникације* или *Масовни медијум*. Те, 1452. године, штампана је „Библија”. Транзициону свијест, феномене промјена, могу побољшати образовање и медији.

Масовни медијуми

Свако средство које омогућује информацији (поруци) да пређе пут од оног који саопштава (комуникатора) до примаоца (реципијента) јесте *медијум*. У технике које имају за остварити управо овај циљ, комуникативне технике велике дифузије порука, *масовне медијуме*, убрајају се:

- *штампарска технологија*
- *радио* (дифузија путем радио-таласа)
- *телевизија* (дифузија путем телевизијских канала)
- *филм* (филмска трака)
- *Интернет*

Функције медијума се могу разлучити на сљедећи начин:

– *едукативна функција* јесте она која ће омогућити пренос социокултурног наслеђа претходних генерација садашњим.

– *информативна функција* омогућава пренос информација о актуелним збивањима, битним за живот и праксу појединца и заједнице. Врсте информација су различите: културне, политичке, економске.

– *дистрактивну функцију* носе поруке рекреативно-забавног карактера, што подразумева отклон од свакодневних проблема. Како су ове поруке естетичке природе, оне позивају на емотивно-естетски уплив како би се ишчитала сама идеја, тј. језгро поруке. Штета је ако се темеље на потрошачкој психологији која ограничава креативност и стваралаштво. Често се индустрија сели у човјеково слободно вријеме и каналише његов ток. Бјекство у илузије и заблуде ограничава слободу личности. Лака и јефтина забава ограничава радозналост, машту и имагинацију. Неопходно је јачати истраживачко новинарство. У црногорском новинарству ради 60% новинара са средњом школом. Таленат за овај посао је само један услов за напредак, уз стално усавршавање и специјализацију.

Све ове функције су врло битне и имају, поред осталог, веома велики утицај на васпитање човјека, односно на формирање његове личности самом чињеницом што доводе до дифузије и експанзије знања из разних области и што тековине културе и цивилизације чине приступачнијим те отварају, на неки начин, и могућности за самостално стицање нових знања. „Тржишност” медијског монопола је штетна, незрела и уклапа се у разне „тржишне” моделе осионе у самодовољности своје економске логице. Тада даје хаотичне и трагичне резултате у формирању младих људи.

Утицај штампе, радија и филма на васпитни процес

Умјесто персоналног прилагођавања појединца, треба развијати универзалну личност.

„Обично се за јаку вољу каже да је благослов, а за слабу да је проклетство” – Ђуро Шушњић. Болоњска декларација тражи брже и успјешније учење за тржиште, што има и својих мана.

Васпитање по себи је процес. И сваки процес значи кретање и промјену. Човјек се током цијелог живота мијења и развија као биолошко и као социјално биће. О личности човјека говоримо онда када човјек досегне зрелост која му дозвољава да сазнања и спознаје, којих је носилац, преобрази у нешто идејно ново. Васпитање подразумева и *интелектуално* васпитање. То је трајни процес и оно је бит развика свестране личности. Васпитањем се жели формирати личност човјека одређених својстава и способности, односно развити на начин који увијек стреми

помицању граница слободе и новим достигнућима, а она значе и цивилизацијски напредак. Васпитање је основ развоја друштва и прожима све сфере људских активности. Овдје долазимо до *чинилица васпитања*. Јасно је да се ради о свим облицима дјеловања у оквиру породице, друштва, школе, културних институција... Све су то оквири васпитног дјеловања. Оно што карактерише наше вријеме јесте страховита експанзија знања путем медија, што нужно доводи до промјена управо у сфери васпитног дјеловања. *Штампа* – XV вијек, *филм* – крај XIX вијека и *радио* – у XX вијеку (1920), од тренутка када се јављају, а данас поготову, носиоци су образовних порука које се масовно распростиру до широког аудиторијума, и управо ови масовни медијуми (уз ТВ и Интернет), јесу они који преузимају одлучујући утицај у односу на некадашње чиниоце образовања (црква, нпр.).

Сви ови медији подразумевају лаку доступност информацијама. Сваки од њих поруку презентује, тј. обликује, одговарајућим симболима, које прималац опет репродукује на више нивоа. Порука је *визуелног* (штампа), *аудитивног* (радио), или *аудио-визуелног* карактера, овисно о врсти медија. Ту већ и одмах треба напоменути предности у оквиру самог васпитно-образовног процеса, оног класичног, које се везује за институцију научно-образовне установе – школу. Коришћење звука, слике, или и једног и другог, свакако може и треба да има за циљ разбијање устаљеног обрасца наставе. Оно омогућава креативан приступ у излагању информација, што олакшава и њихово усвајање. Релација наставник-ученик, гдје наставник усменим путем излаже градиво, обогаћује се употребом разних штампаних (цртежи, слике, стрипови, књиге, часописи), аудитивно-визуелних (снимљени материјали за слушање, пројекција филмова и ТВ емисија) и осталих помагала. А све то активно дјелује на чула, држи их будним, изазива радозналост, изоштрава саму перцепцију и олакшава памћење. Доживотно (перманентно) образовање треба да оспособи кориснике како да уче док траје људски вијек, како да дођу до самореализације и самобитности. образовање кочи формула „магистер дихит” – вјеруј „како учитељ каже”. Савремено образовање мора имати креативну профилацију.

Штампа

Као што је већ поменуто, појава штампарске пресе у XV вијеку довела је до наглог и брзог развоја штампе уопште, као и до брзе појаве штампарија широм свијета (у Црној Гори већ 1493. године ради прва државна штампарија „Ђурђе Црнојевић”). Самим тим, обиље информаци-

ја из разних области постало је доступно широким слојевима друштва. Знајући да штампа, поред осталог, изоштрава радозналост, изазива дискусије, размјену мишљења, јасно је колико је значајан овај преокрет и колико дубоки траг оставља у свим сферама друштва, па самим тим и у области васпитања. Сјетимо се, на примјер, књиге једног од великих реформатора образовања, Еразма Ротердамског „Похвала лудости”, која је стављена од стране римског Папе на индекс забрањених књига, и била предодређена за спаљивање. То је био један од покушаја гушења утицаја слободне мисли који јасно показује да су тадашњи ауторитети били свјесни колика је моћ штампане ријечи. „Цензура штампи вади очи”.

Кроз вјекове су се ширили и обogaћивали садржаји и облици штампаних материјала тако да смо данас окружени обиљем штампаних садржаја који, наравно, врше велики утицај у разним областима живота, како позитиван тако и негативан. Конкретно, што се васпитања тиче, навешћемо неколико примјера „добре” употребе штампе у оквиру наставе: студентски, то јест омладински часописи гдје ученици могу и сами да осмисле и уреде један лист, школске зидне новине, рад у литерарним секцијама и слично. Предности у *контролисаним* условима, дакле, у оквиру школе, гдје је наставник, васпитач, онај који *смишљено* излаже, *смишљено* употребљава медијум који ће на прави начин и једино имати за циљ да информише и едукује, па и забави (учење кроз игру) јасне су. И ту је утицај медијума на васпитни процес очишћен од цијеле једне димензије коју добија чим изађемо из оквира организоване васпитно-образовне активности. Ван наставно-образовних институција, позитиван примјер и оно што би требало да буде циљ друштва уопште јесте популаризација новина, часописа, књига, ревија, са корисним садржајима из разних области (наука, умјетност и сл.). Даље, један од позитивних примјера био би и настојање да се, поред осталог, и уз приступачне цијене, допре до читалаца (нпр. једна добра акција дневних новина „Вијести” – која би требало поново да упуту, нарочито младе, на класична дјела свјетске књижевности) и слично. Међутим, јасно је да има и низ примјера негативних утицаја шунд литературе, која је нашла плодно тло у данашњем друштву у којем су деградиране многе вриједности и у којем дубока морална и економска криза и те како утиче на васпитни процес. Чињеница је да, бар када се ради код нас, штампе, која се бави искључиво потребама младих за разонодом, сазањем, типа дјечији и омладински листови, има веома мало. Црна Гора нема адекватну продукцију дјечије, омладинске и студентске штампе. Доминира жута и ревијална

штампа са сумњивим и јефтиним порукама. Педагошку продукцију чини часопис „Васпитање и образовање” и „Просвјетни рад”.

Радио

Појавом радија остварила се веома моћна комуникација са слушаоцима и могућност подстицања маште публике без великих средстава, али уз огромне ефекте. Емитоване су разне радио-драме које су привлачиле пажњу слушалаца својом иновативношћу. И данас је радио јак и утицајан медиј, можда нешто мање од телевизије, али веома присутан, нарочито са својим контакт емисијама са слушаоцима и разним актуелним темама кроз које слушаца има могућност да износи своје ставове и мишљења и на тај начин, макар и привидно, утиче на свијет око себе. Наравно да и радио има своју информативно-дистрактивну и едукативну функцију – ову посљедњу нарочито кроз разне образовне програме, било говорне или музичке, што се нарочито може позитивно искористити у процесу наставе као допуна наставним програмима. Важно је истаћи и могућност стварања школског радија као важног средства у оквиру васпитно-образовног процеса и као вида развоја креативних способности младих који уређују и осмишљавају такав радио. Ван школе, наравно, поново је у данашњим условима присутан и његов негативан утицај кад се има у виду некритичан и неселективан начин на који се понекад уређују радио-програми. Неопходно је школске радио-емисије вишеструко користити, посебно за поједина наставна подручја.

Филм

Појава филма и телевизије означава нову еру у медијима и масовним комуникацијама. Поред изразите дистрактивне и едукативне функције (у ову посљедњу спадају наставни и документарни филмови), на филму се јављају личности које налазе своје мјесто у свакодневном животу обичних људи: глумци, режисери, познате личности приказане на филму, тако да се јавља и феномен култа личности који може бити и позитиван и негативан. Један изразити примјер: пропагандни филмови који су величали и лансирали политичку каријеру нацистичког вође, Адолфа Хитлера, која је имала за посљедицу све оне добро нам познате ужасе, и са друге стране Чаплинов филм „Велики диктатор”, којим се свијет упозорава на ужас који предстоји. Маршал Маклуан телевизују назива „једнооким цином”.

Осим на великом платну, филм је, поред осталих садржаја, веома присутан на телевизији, а будући да млади о чијем је васпитању ријеч то гутају, треба их обуздати.

Телевизија је, уз Интернет, најмоћнији генератор информација, па и едукативних, али ТВ или компјутерска мрежа могу бити и маска за насилије над културом и образовањем, због тржишне логике и паланачке публике, која тражи шунд и кич. Без правих естетских порука и културне еманципације, мас-медији могу водити човјечанство у амбис и провалију, до, чак, и катаклизми.

Нарочито ако реципијенти некритички опонашају лоше узоре и проводе велики дио времена поред екрана, јасно је да су изложени огромном утицају како позитивних (документарни филмови, путописи, историјски филмови, разни образовни филмови и сл.) тако и негативних садржаја (насилије, расизам, политика и дрога са негативним конотацијама и сл.), што има утицаја на пораст криминалитета, агресивности и уопште на поремећај у понашању младих. Згуснутост информација на Интернету тражи обученост младих за адекватан избор порука. Драгоцјена је и школска телевизија (научни и школски програми).

ЗАКЉУЧАК

Ван школе, било да се ради о дјетету, студенту, одраслом човјеку (јер образовање је процес за цијели живот), штампа, радио, филм, телевизија и Интернет су дио свакодневице. Из дневних новина добијамо актуелне информације о збивањима код нас и у свијету. Уз такву штампу, исто тако и информативне радио-емисије, можемо на неки начин бити тамо гдје никада нијесмо били, и на одређени начин постајемо носиоци туђих сазнања и туђег искуства, јер га усвајамо. Порука, информација коју примамо, обрађује се на више равни. Па тако је доживљамо и емотивно. И ето простора за манипулацију. Информација јесте у данашње вријеме роба на тржишту, али информација је и моћ, и онај који обрађује и обликује поруку у зависности од тога како је презентује има моћ да формира и мијења јавно мњење. Зато је битна критичност. Ми не можемо контролисати поплаву информација, мишљења и ставова којима нас засипају медији свакодневно и који се директно или индиректно намећу. Али оно на шта се може утицати јесте управо формирање *критичког мишљења*. Од вртића, па кроз цијело школовање, пред и на васпитачима је да управо уче дјецу и омладину *како да уче*, како да приступају информацијама, како да их користе те да као носиоци сазнања то сазнање

трансформишу у нове идеје. Ми имамо изворну чежњу за онима који су надмоћни над нама.

Без, првенствено штампе, па надаље и радија и филма, телевизије и Интернета, тешко је замислити гдје бисмо били данас на некој љествици развоја. Без ових медијума остали бисмо празни за мјеста, догађаје, људе, цијеле културе, сопствено наслеђе. За сваку потребну информацију, ту су специјализовани часописи, књиге, информативне емисије, документарни филмови, ТВ и Интернет које примамо, преко којих са знајемо и едукујемо се. И шта је битно, не ради се само о информативном већ не треба занемарити, ако не и ставити на врх љествице, естетску поруку, поруку коју је аутор успио обликовати кроз ријеч, или слику, или покретне слике, и управо је она та која помјера границе, која ће пружити угођај, али и пренијети суштину неке племените идеје. Допустимо да управо такве постану оне које ће нас водити и усмјеравати нашу перцепцију – на суштину. Јер сама количина порука које усвојимо ништа не значи, ако на крају не извучемо оно што ће нас помјерити, па и за најмањи корак, напријед. А то је и суштина васпитања. Јер нови систем вриједности треба што прије установити и остварити. Постојећи је урушен и нема прави легитимитет. Свијест о промјенама настаје споро, али је медији и васпитно-образовни фактори морају убрзати и оплемениити. Црногорска сцена не охрабрује, али транзиција друштва упозорава да они који касне заостају и губе шансе за прогрес.

Морамо наћи путеве да се то не деси. Чекања нема. Симбиоза образовања и медија је могући излаз.

ЛИТЕРАТУРА

Ђорђевић Тома: *Теорија информација – теорија масовних комуникација*, Партизанска књига, Београд 1979.

Еко Умберто: *Култура информација и комуникација*, Београд 1973.

Газивода Павле: *Образовне вибрације*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица 2006.

Књига за промјене, Министарство просвјете и науке, Подгорица 2002.

Константиновић Радомир: *Филозофија паланке*, Београд

Маклуан Маршал: *Маклуанова галаксија – Маклаун за и против*, „Браћа Стаменковић”, Београд 1971.

Мандић Игор: *Теслина галаксија*, есеј.

Мартиновић Симо: *Развитак штампе и штампарства у Црној Гори 1493-1945*, Београд 1965.

Шушњић Ђуро: *Тројица против једнога*, Чигоја, Београд 1997.

Тодоровић Александар: *Социологија масовних комуникација*, Градина, Ниш 1974.

Ђорђевић-Трнавац: *Педагогија*, Научна књига, Београд 1992.

Pavle GAZIVODA

EDUCATIONAL FUNCTION OF MEDIA

Summary

Education as a social phenomenon date back from the ancient civilizations. the first traces of literacy and training can bi found in the first human communities. Evidence are care drawings, writings in clay and papyros. The Athenians wanted do educate a harmoneous man in the 5 century B. C. which is in compliance with the modern education in many countries throughout the present world. Futurologists saw the goal of education and training in 21 century as a preparation of tolerant, adaptable and flexible young persons. Globalization and new world order seek for cooperation, communication and understanding. Development of tedinique and technology brings together peoples and cultures and from Planet Earth, according to Marshal Mclaun, creates a „world village” (Global village). Knowledge itself becomes the most expensive product that produces progress and power. „There is no one stronget from the man who knows” says one Japanese proverb. At the very core of the pedagogic science there is an everlasting war between essence and axistence. Learning for life and work are mottos of all historical epochs. The limits of one's freedom had always been dictated by the elite and authorities. Greek philosophers considered education of the youth as a moral perfection and virtue. Palto claims – „If the Athenians have bad shoemakers, they shall walk barefoot, but if they have bad teachers they shall creat spiritual cripples.” Nowadays, in the era of information explosion, horizons of knowledge, culture and communication are widening very quickly. The progress of mass media affect, shape public opinion a great deal! At the same time they are crating the New World. Theri ipact goes deep into every pore of life. It would be impossible to avoid such impacts. The world is an open arena of the Globe inervoven by sources that say everything, about everything going on both on Earth adn Cosmos. Selection and choice of information especially those relating to educational sphere is a complex task. On the other hadn particularcontents consumed by the youth may cause damage to them as well. The knowledge and imitation causing destruction must be tamed. Great Nobel when he realized how many people suffered due to the use of dynamite in the wells made in such a way in Azerbedzan and as that he became a richman for that reason, he decided to grant Nobel prizes for physics, security, ehemistry, medicine and peace.

If scientific findings lead to regress and hypocrisis of mankind, the only chance for survival is the fight form their civilizational and human cause, competitiveness for the wellfare of the new era.